



# DİVAN EDEBİYATI ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

The Journal of Ottoman Literature Studies

ULUSLARARASI HAKEMLİ AKADEMİK DERGİ

Sayı 22, İstanbul 2022, 516-528

## EDEBİYAT TARİHLERİNDE YER ALMAYAN BİR İSİM: KENÂNÎ-Yİ BÎ-ÇÂRE VE NAAT TÜRÜNDEKİ MUAŞŞERİ

Talip Çukurlu

Doç. Dr., Siirt Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, ([talip.cukurlu@siirt.edu.tr](mailto:talip.cukurlu@siirt.edu.tr)),  
ORCID: 0000-0002-5164-9012/ Associate Professor, Siirt University Faculty of Arts and Sciences Department  
of Turkish Language and Literature

### Makale Bilgisi/Article Information

#### Araştırma Makalesi/Research Article

Geliş Tarihi/Received: 03.09.2022

Kabul Tarihi/Accepted: 03.10.2022

Yayın Tarihi/Published: 30.12.2022

### Yayın Sezonu: Güz

#### Atıf/Citation

Çukurlu, Talip (2022), “Edebiyat Tarihlerinde Yer Almayan Bir İsim: Kenânî-Yi Bî-Çâre Ve Naat Türündeki Muaşşeri”, Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi, 29, 516-528.

Çukurlu, Talip (2022), “A name that is not included in the history of literature: Kenânî-yi Bî-Çâre and His “Muaşşer”, Journal of Ottoman Literature Studies, 29, 516-528.



*Bu makale iThenticate programıyla taranmıştır.  
This article was checked by iThenticate.*

# Edebiyat Tarihlerinde Yer Almayan Bir İsim: Kenâni-yi Bî-Çâre ve Naat Türündeki Muaşşeri

## Özet

Klasik Türk edebiyatının en yaygın eserleri şüphesiz divanlardır. Bibliyografik kaynaklarda ismi bulunup da divanı henüz bulunamayan birçok şair bulunmaktadır. Şiir mecmuaları, divanları bulunamayan veya edebiyat tarihlerinde ve biyografik kaynaklarda ismi bulunmayan şairlerin belirlenmesinde önemli rol oynayan “kaynak” eserlerdir.

Bu çalışmada edebiyat tarihlerinde ve biyografik kaynaklarda ismi tespit edilemeyen fakat “İstanbul Millet Kütüphanesi Ali Emiri Efendi Ae Mnz 234” numaralı mecmuada “muaşşer” nazım şekliyle kaleme alınmış bir şiiri bulunan Kenânî-yî Bî-Çâre ve şiiri üzerinde durulmuştur. Bu bağlamda mecmualar ve şairin kimliğini tespit çalışmaları hakkında bilgi verilmiş, muaşşer nazım şekli hakkında verilen kısa bilginin ardından manzume şekil ve içerik olarak incelenmiş, çeviri yazısı ve günümüz Türkçesine aktarımı ortaya konulmuştur. Çalışmanın sonuna orijinal metin ilave edilmiştir.

**Anahtar Kelimeler:** *Klasik Türk Şiiri, Şiir Mecmuası, Muaşşer, Naat.*

## A name that is not included in the history of literature: Kenâni-yi Bî-Çâre and His “Muaşşer”

### Abstract

The most common works of classical Turkish literature are undoubtedly divans. There are many poets in bibliographic sources that have not been named and the divan has not yet been found. Poetry journals are “source” works that play an important role in the determination of poets who cannot be found in divans or do not have names in literary history and biographical sources.

In this study, Kenânî-yî Bî-Çâre and poetry, which cannot be identified in literary history and biographical sources, is emphasized. This poem is located in the poetry journal Ae mnz 234 in the Ali Emiri Efendi collection of the Istanbul Millet Library. In this context, information was given about the work of the poets and the identity of the poet. After the brief information given about the verse form of Muaşşer, verse was examined in shape and content. The transcription of the poem and transferred to today's Turkish. The original text was added to the end of the study.

**Keywords:** *Classical Turkish Poetry, Poetry Journal, Muaşşer, Eulogistic Poem for Muhammad.*

## Giriş

Arapça cem‘ kökünden türetilmiş olup “toplanıp biriktirilmiş, tertip ve tanzim edilmiş şeylerin hepsi, yazma kitap, dergi” (Develioğlu 2004: 596), “içinde seçme yazıların bulunduğu el yazması eser” (Pala 2005: 300) anlamlarına gelen mecmua bir edebiyat terimi olarak “şiir defteri, türlü konuların bir araya getirildiği yazıları içine alan kitap, defter” anlamlarına gelmektedir (Aydemir 2007: 122). Kütüphanecilik terimi olarak derleme karşılığı olarak kullanılan mecmua, günlük olmayan belirli dönemlerde yayınlanan süreli yayınlar olarak da tanımlanabilmektedir.

Sahabelerin hadisleri toplamasıyla ilk örnekleri ortaya çıkan mecmualar zamanla beğenilen şiirlerin toplandığı eserler hâline gelerek şiir mecmuaları şeklini almıştır. Tabii ki mecmualar sadece şiirden ibaret değildir. Ayet, hadis ve duaların bulunduğu, ilaç ve yemek tariflerinin yer aldığı, lügaz ve muammalar gibi birçok farklı alanı barındıran mecmualar da bulunmaktadır (Uzun 2003: 266). Bunun yanı sıra aynı nazım şekliyle yazılmış/derlenmiş mecmualar da bulunmaktadır: Gazel mecmuaları, kaside mecmuaları, şarkı mecmuaları vb.

Mecmualar, içerik ve şekillerine göre çeşitli biçimlerde tasnif edilmiştir. Ağâh Sırrı Levend (2014: 166-167), Günay Kut (1986: 170), Mehmet Gürbüz (2012: 108), M. Fatih Köksal (2018: 87-92) tasnifleri ön plana çıkan araştırmacılarıdır.

Mecmualar, derleyeninin ve belki de dönemin şiir zevkini yansıtması yönüyle de önemli eserlerdir. Bu eserler, edebiyat tarihlerinde isimleri bulunmayan şairleri barındırmaları, divanının varlığı bilindiği halde bulunamayan divanlara rastlanması ve kimi zaman da şairin divanında bulunmayan şiirlere kendisinde tesadüf edilmesi gibi yönleriyle de değeri her geçen gün daha da artan eserlerdir. Bu kapsamda mecmuaların tasnifi üzerine çeşitli projeler yapılmıştır.<sup>1</sup>

### 1. Kenâni-yi Bî-Çâre’nin Muaşşerinin Bulunduğu Mecmuanın Özellikleri

İstanbul Millet Kütüphanesi Ali Emiri Koleksiyonu 34 Ae Manzum 234 numarada bulunan mecmuanın<sup>2</sup> sırtı bez, yüzü kâğıt kaplıdır. 71 yapraktan oluşan mecmuanın derleyeni ve derlenme tarihi belli değildir. Eserin 117a sayfasında bulunan ve Sultan I. Abdülhamid’in tahta çıkış tarihi olan 1773-74 yıllarına işaret eden tarih manzumesinden hareketle mecmuanın en erken bu tarihten sonra derlendiğini söylemek mümkündür.

İlk ve son sayfada Millet Kütüphanesinin mührü bulunmakta, ilk sayfada Ali Emiri Efendi’nin mührü olduğunu tahmin ettiğimiz -okunamaz hâle gelmiş- bir mühür daha bulunmaktadır. Önceki sayfalarının kopuk olduğu anlaşılan mecmua, 25a sayfasıyla başlamaktadır. Mecmuanın hiçbir sayfasında rabita/reddade kullanılmamıştır. Mecmuada 47 farklı şaire ait 216 manzume bulunmaktadır. Bunlardan 197’si gazel nazım şekliyle kaleme alınmıştır.

Mecmuanın 25b-51a sayfaları arasında Lebîb’in gazelleri bulunmakla beraber sayfa aralarında Bâkî, Nâbî, Hilmî ve Erzurumlu Emrah’a ait şiirler mevcuttur. Mecmuada 51a varağından 67a varağına geçilmesi, sayfalara verilen numaralandırmanın daha önce olduğu ve kayıp sayfaların sonradan koptuğunu ortaya koyan kuvvetli bir işarettir. 67a sayfasında Vehbî ve Hayrân mahlaslı şairlere ait birer şiir bulunmakta, 67b sayfasında ise Diyarbakırlı Şühî’nin şiirleri başlamakta ve 87a sayfasında sona ermektedir. 67b sayfasında şiirler başlamadan hemen önce kurşun kalemle sonradan yazılan not oldukça dikkat çekicidir: “Bu dîvân bir nüsha-i nâdire olduğu halde yazık ki ser-a-pâ yanlış yazılmıştır.”

87b ile 117b arasında çeşitli yüzyıllarda yaşamış şairlere ait şiirler bulunmaktadır. Mecmuadaki dikkat çeken hususlardan bir diğeri ise 88b sayfasında “Tefe’ül-nâme budur ki”

<sup>1</sup> Bu projelerden en kapsamlısı olan MESTAP hakkında ayrıntılı bilgiye ve proje kapsamında yapılan çalışmaların künyelerine [www.mestap.com](http://www.mestap.com) ve [mecmualar.tr.gg](http://mecmualar.tr.gg) internet adreslerinden ulaşılabilir.

<sup>2</sup> Mecmuanın MESTAP’a göre tasnifi ve incelenmesi üzerine yapılan bir çalışma için bkz. Çukurlu 2022: 321-342.

başlıklı bir sayfalık mensur metnin ardından her yaprağın a yüzünün baş tarafına kırmızı mürekkeple Arapça bir cümle yazılıp hemen altına Türkçe çevirisinin de yazılmasıdır. Bu cümleler mecmuanın son yaprağına kadar devam etmektedir (Çukurlu 2022: 323).

İncelenen mecmuayı, mecmualar hakkında yapılan son tasniflere göre şekil bakımından “kitap şeklinde tertiplenmiş mecmualar” kategorisinde, muhteva bakımından ise “farklı müelliflere ait eserleri toplayan risale mecmuaları” kategorisinde değerlendirmek mümkündür (Köksal, 2018: 88-89).

## 2. Muaşşer Nazım Şeklinin Klasik Türk Edebiyatındaki Yeri

Arapça bir sıfat olan muaşşer sözlüklerde “on parça olan veya on parçaya bölünen, onlu, onluk” (Ayverdi 2011: 836), “ta’şîr edilmiş, onda biri alınmış” (Naci 2009: 435) anlamlarına gelen bir kelimedir. Edebî bir terim olarak ise “aynı vezinde onar mısralık bendlerden oluşan musammatlar”a muaşşer denir (İpekten 2005: 112). Muaşşer, “ilk bendi kendi içinde diğer bendlerin son mısraları daima ilk bendle kafiyeli, aynı vezindeki onar mısralık en az iki bendden oluşan şiirlerin genel adıdır” şeklinde de tarif edilmiştir (Ekinci 2019: 66).

İpekten, diğer musammatlarda olduğu gibi muaşşerin de müzdevic ve mütekerrir şekillerinin olması gerektiğini fakat müzdevic muaşşerin hiç görülmediğini, mütekerrir olanların da bend sonlarındaki kafiyelerin daha çok iki mısra ile yapıldığını belirtmiştir (2005: 112).

Muaşşerlerin vasıtası mısra veya beyit olabilmektedir. Vasıtası mısra olan muaşşerlerin kafiye düzeni aaaaaaaaa, bbbbbbbba, ccccccca; vasıtası beyit olanların kafiye düzeni ise aaaaaaaaa, bbbbbbbbaa, ccccccaa ... şeklindedir.

Vasıtası mısra olan mütekerrir muaşşerin kafiye düzeni aaaaaaaaaA, bbbbbbbbaA, cccccccaA; vasıtası beyit olan mütekerrir muaşşerin kafiye düzeni ise aaaaaaaaaAA, bbbbbbbbaAA, ccccccaAA ... şeklindedir (Kurnaz ve Çeltik 2010: 252).

Muaşşerin, müseddesten sonra çok mısralı musammatların içinde en çok kullanılanı olduğu kabul edilir. Hayâlî Bey, Muhibbî, Bağdatlı Rûhî, Edirneli Nazmî, Pertev Paşa, Hoca Neş’et gibi şairlerin muaşşer yazdıkları bilinmektedir (Ekinci 2019: 67; İpekten 2005: 112).

## 3. Şiirin Müellifini Tespit Gayretleri

Şairin mahlasının “Kenânî” veya “Kenânî-yi Bîçâre” olmasının haricinde herhangi bir bilgi bulunmaması, elde edilebilecek her bilginin dikkatle incelenmesini gerektirmiştir. Bu bağlamda en geniş ve güncel isimler sözlüğü olan *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü*’ndeki “Kenân” ve “Kenânî” kelimeleri taranmış ve Kenânî mahlasını kullanan iki âşık edebiyatı sanatçısı haricinde klasik Türk şairine rastlanmamıştır. Benzer şekilde YÖK Ulusal Tez Merkezi internet sayfasında bulunan tamamlanmış ve hazırlanmakta olan tezler taranmış fakat Kenân veya Kenânî mahlasını taşıyan bir şaire tesadüf edilmemiştir. Kültür Bakanlığı e kitap internet adresinde bulunan “tezkireler” başlığı altındaki 28 eser ve bu sayfada bulunmayıp ulaşılabilen diğer tezkireler taranmış fakat Kenân veya Kenânî mahlasına rastlanmamıştır. Yine aynı sayfadaki “mecmualar” başlığı altındaki 7 eser ve Yöktez’deki tamamlanmış mecmua çalışmalarının hemen tamamı taranmış fakat yine de aranan mahlastaki bir şaire tesadüf edilememiştir.

*Sicill-i Osmanî* ve zeyilleri, *Osmanlı Müellifleri*, *Tuhfe-i Nâilî*, *Son Asır Türk Şairleri* gibi eserler de incelenmiştir. *Sicill-i Osmanî*’nin üçüncü cildinde (1996: 884-885) “Kenân” ismini taşıyan 13 kişiden bahsedilmiştir. Bunlardan bazılarının şiirle iştigal ettiği belirtilmişse de “Kenân” veya “Kenânî” mahlasını kullanarak şiir yazdıklarına dair herhangi bir bilgi verilmemiştir. *Son Asır Türk Şairleri*’nde adı geçen tek “Kenân” (2000 c.2: 1209-1215) ve *Tuhfe-i Nâilî*’de yer alan iki Kenân (2001 c.2: 868), *Sicill-i Osmanî*’de bahsedilen “Kenân”lardan biridir. Mezkûr kişi Maraşlı Yusuf Kenan

Bey'dir. İbnü'l-Emin, manzum ve mensur eserleri olduğunu fakat şairlikten ziyade nasirlikle bilindiğini, şiirlerinin medhiye, tarih ve şarkılardan ibaret olduğunu, kaside, gazel, rubai, kıt'a söylemediğini belirtmiştir (2000 c.2: 1209, 1213). Dolayısıyla incelediğimiz şiirin şairinin bu "Kenân"lardan biri olup olmadığı meçhuldür.

#### 4. Kenânî-yi Bî-Çâre'nin Muaşşerinin İncelenmesi

Şiir, İstanbul Millet Yazma Eser Kütüphanesi Ali Emiri Efendi Koleksiyonu 34 Ae Manzum 234 numaralı şiir mecmuasının 91a ve 91b sayfalarındadır. 5 bend ve 50 mısradan oluşan şiirin başına kırmızı mürekkeple "Mu'aşşer-i Ken'ânî-yi Bî-çâre" bilgisi yazılmıştır. Şairin mahlasının Kenânî olması da muhtemeldir. Çünkü mahlasın yer aldığı son bendde bulunan "Kenânî-yi Bî-çâre" tamlaması tavsif için kullanılmış olabilir ve derleyicinin bu tamlamayı mahlas sanması ihtimaller dâhilindedir.

Manzume, mütekerrir muaşşer nazım şekliyle kaleme alınmıştır ve vasıtası mısradır. Dolayısıyla kafiye örgüsü aaaaaaaaaA, bbbbbbbbbbA, ccccccccA şeklinde devam etmektedir. İlk bendde redif bulunmamaktadır ve kafiyesi "-în" sesleriyle oluşturulmuş mürdef kafiyedir. İkinci bendin redifi "-den latîf"tir, kafiyesi ise "-(e)r" sesleriyle oluşturulmuş mücerred kafiyedir. Üçüncü bendin redifi "olmuşdurur", kafiyesi ise "-âr" sesleriyle meydana gelen mürdef kafiyedir. Dördüncü bendin redifi "ider", kafiyesi ise mürdef kafiye olan "-în"dir. Son bendde ise redif bulunmamaktadır ve "-âb" sesleri ile yine mürdef kafiye kurulmuştur.

Muaşşer, klasik Türk edebiyatının en çok kullanılan aruz vezinlerinden biri olan Remel bahrinin *fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilün* kalıbıyla yazılmıştır. Vezinde zaman zaman aksamalar görülmektedir. Bilhassa şiirin en dikkat çekici kısmı olan vasıta dizesinde vezin kusurlarının bulunması önem arz etmektedir.

İlk bendde şair klasik Türk edebiyatı geleneğinde vücut bulan tahayyüllere benzer şekilde sevgilinin evinin bulunduğu mahalli, Ka'be'ye benzetmiştir. İlk mısradaki teşbihi mürekkep hâle getirerek zaten Ka'be'ye benzettiği sevgilinin evini/köyünü, bir kez de en yüksek Cennet basamağına benzetmiştir. Sevgilinin dudağının Kevser suyuna, Cebrail (as)'in sevgilinin saçındaki gül ve sümbüle teşbih edilmesi, cihanda kimsenin benzerini görmediğinin belirtilmesi bu mahbubun beşerî olmaktan ziyade ilahi hakikatlere sevk eden Hz. Muhammed (sav) olduğunu düşündürmektedir. Hz. Muhammed'in kabrinin bulunduğu alanın Cennet bahçesi olarak kabul edilmesi, Cebrail'in sürekli yanı başında olması, bu sevgilinin Hz. Muhammed olduğuna kuvvetli delillerdir. İlerleyen dizelerde şair, bu sevgiliye kul olanın dünyanın hükümdarı olacağını, sevdiğinin bütün güzellerden daha güzel olduğunu, âlemlerin rabbinin onun bir benzerini daha yaratmadığını söylemiştir. Sevgilinin güzelliğinin meşhur ressam Mânî tarafından bile resmedilemeyeceği söylenerek telmihte bulunulmuştur.

Henüz ilk benddeki teşbih ve tavsiflerden hareketle bu manzumenin Hz. Muhammed övgüsü için yazılan bir tür naat olduğunu söylemek mümkün görünmektedir.

Manzumenin ikinci bendinde çeşitli teşbihlerden yararlanılarak sevgili methedilmeye devam edilmektedir. Mübalağa sanatından yararlanılarak sevgilinin gün gibi parlak yüzünün güneşten daha latif olduğu söylenmiştir. Şair, güneş yerine "şem'-i hâver" (doğunun mumu) tamlamasını kullanarak -amacına uygun bir şekilde- güneşi tezyif etmiştir. Kenânî'ye göre sevgilinin alnı aydan, sevgilinin gülleri en güzel kokulardan, saçındaki düğümler dünyadan, boyu en düzgün ağaçtan, yanağı en kırmızı gülden, dudağı taze bir senbûseden, köyü hacc-ı ekberden daha latif, daha güzel, daha hoştur.

Bu benddeki dikkat çeken üç husustan biri sevgilinin yüz, alın, yanak, saç, boy ve dudağının art arda teşbih içinde kullanılmasıdır. Sevgili, bir insanı diğerinden üstün tutabilecek güzellik yönlerinden her birinde, herkesten daha güzeldir. Bu sayılanlar dokuzuncu dizede "âlemde senin

gibi bir dilberden daha güzelini hiç görmedim” diyerek adeta özetlenmiştir. Dikkat çeken ikinci husus ise “hacc-ı ekber” (en büyük hac) tamlamasının kullanılmasıdır. Hacc-ı ekberin zamanı hakkında çeşitli görüşler olsa da bu haccın, diğerlerinden 70 kat daha sevaplı olduğuna inanılmıştır (Öğüt, 1996: 394). Şairin sevgilisinin evini/köyünü ziyaret etmenin en büyük hacdan bile daha latif olduğu söylenerek “gulüb” derecesinde mübalağa yapılmıştır. Dikkat çeken üçüncü husus ise klasik Türk şairlerinin eserlerinde pek sık rastlanmayan “senbûse” isimli yiyeceğin şair tarafından zikredilmesidir. Şair, sevgilinin dudağının taze bir senbûseden daha güzel olduğunu söylemiştir. Divanlarda pek rastlanılmayan ve tatlı mı yoksa börek mi olduğu tartışmalı olan bu yiyeceğe kısaca değinmenin faydalı olacağı kanaatindeyiz.

Yerasimos’un verdiği bilgiye göre senbûse, yapılışında gül suyu ve bademin önemli yer tuttuğu, bayramların ve ziyafet sofralarının vazgeçilmezi olan bir çeşit hamur tatlısıdır. Bunun yanı sıra Şirvânî’nin aynı isim ile kıymalı muska böreği tarifi verdiği de belirtilmiştir (2002: 132).<sup>3</sup> Hasan Ali Yücel, 1937 yılında *Bir Türk Hekimi ve Tıbbı Dair Manzum Bir Eseri* isimli kitabında Şeyhî’nin o güne kadar ismi bilinip de kendi bulunamamış tıpla ilgili bir eseri olduğunu, ilerleyen süreçte bu eserin üç farklı nüshasını bulduğunu söylemiş ve bu eseri neşretmiştir.<sup>4</sup> Bu eserde tıpla ilgili bilgilerin yanı sıra o devirdeki yiyecek, içecek ve giyecek isimlerinden de bahsedilmiştir. Yiyeceklere ayrı, tatlılara ayrı başlıkların açıldığı eserde senbûse, yiyecekler arasında gösterilmiştir (<http://www.bilimtarhi.org/eski/015.htm> 02.06.2022).

Altan Çetin, Memluklar devri yemek kültürü üzerine yazdığı makalesinde Memluk yemekleri arasında yapılan iki farklı senbuse(k)’den bahsetmiştir (2006: 114). Kurtbilal, Özbek ve Kırım Tatar Türkçesinde, Kazakça, Kırgızca, Türkmence, Tacikçe ve Uygurcada da bu kelimenin ve farklı şekillerinin (somsa, samsa, sambusa, sombusa) yer aldığını ve genelde içine kıyma konularak pişirilen hamur işi anlamı taşıdığını belirtmiştir (2019: 199-200).

Senbûse manzumelerde genellikle -bûse kelimesinin çağrışımından da yararlanılarak-sevgilinin dudağıyla birlikte tasavvur edilmiştir. Ayrıca bu kelime “sen bûse, sen bûsesi, sen bu sesi” şeklinde cinaslı olarak da kullanılmıştır (Özkan 2005: 487).<sup>5</sup>

Üçüncü bendde yine klasik Türk şiirindeki sevgili motiflerine uygun benzetmeler yapılmıştır. Sevgilinin saçı, yüzünü örten buluta veya aşığı avlayan bir doğana, acılardan kaynaklı aşığın göğsünde oluşan yaralar lale bahçesine teşbih edilmiştir. Şair, servi ağacının sevgilinin boyunu görünce utandığını söyleyerek teşhis sanatını da örneklemiştir. Sevgilinin bu güzelliğini görünce bülbüller binlerce olmuştur diyerek, âşık yerine sadece bülbül söylenmiş ve açık istiareye güzel bir örnek verilmiştir.

Dördüncü bendde sevgilinin elbisesini altınla süslediği, ayın her gece kapısında yattığı tasavvur edilmiştir. Sevgilinin gözünün, kâfir saçının Müslüman olması için telkinde bulunduğu belirtilmesi ile teşhis ve tezat sanatı bir arada yapılmıştır. Ayrıca kâfir kelimesinin siyah ve karanlık anlamlarına da gelmesi, sevgilinin saçının siyah olduğuna işaret etmektedir. Sevgili, keklik gibi salınarak yürüyen, âşığın kalbini gamzeleriyle yaralayan klasik bir mahbuptur. Sevgilinin yaktığı/yaraladığı gönlün ilacı da vuslat suyudur.

<sup>3</sup> Tarif için künyesi verilen esere bakılabilir.

<sup>4</sup> Hasan-Âli Yücel, *Bir Türk Hekimi ve Tıbbı Dair Manzum Bir Eseri* (tıpkıbasım), İstanbul, Devlet Basımevi, 1937.

<sup>5</sup> Hân-ı hüsnünde atâ kıl bana senbûse müdâm

Çünkü âm oldu kamu âleme inâm-ı lebün Cem Sultan (Özkan, 2005: 487)

Ger sorarsan bir şeker senbûsesi

Görsen anun niçe dirsın bûsesi

İtme Nazmî kimseye sen bu sesi

Nesne mi var la’-i dilberden leziz Edirneli Nazmî (Saral, 2017: 47)

Beşinci bendde tekrara düşen Kenânî, yine sevgilinin bulut saçlarını yüzüne örtü yapmamasını talep eder; güneşin her sabah köle gibi kapısında dolaştığını dile getirir. Dünyadaki bütün genç ve yaşlıların bu sevgiliye âşık olduğunu, aralarındaki örtüyü kaldırmasını, kendisinin de ona kavuşmak istediğini söyler. Mahlasın bulunduğu dizede şair, sevgilinin vasıflarını anlatmak için bunları söylediğini belirtir ardından *“yâ leytenî küntü türâb”* diyerek sözü tamamladığını bildirir.

Şairin Nebe suresi 40. ayetten alıntıladığı ve *“Keşke toprak olsaydım!”* anlamına gelen cümlenin seçimi de manidar görünmektedir. Kenânî, son bendde aradaki örtünün kaldırılmasını talep etmiştir. Ulaşmak istenen sevgili ahiret yurdunda olduğuna göre can, bedene sıkışmış, beden kavuşmaya engel bir perde şeklini almıştır. Şairin duası kabul olup toprak olduğunda, can bedenden çıkacak, aradaki engel kalkacak ve hakiki sevgili ile vuslat mümkün olacaktır.

## 5. Manzumenin Transkripsiyonlu Metni

### Mu‘aşşer-i Ken‘ānī-yi Bî-çāre

*Fā‘ilatün / Fā‘ilatün / Fā‘ilatün / Fā‘ilün*

-. - - / - . - - / - . - - / - . -

#### I

Ka‘be-i küyuñ olupdur ‘aşıka huld-i berin  
Ab-ı Kevşerdür dudağun nitekim mā-i ma‘in  
Kākülünde gül müdür sümbül müdür Rūhu‘l-emīn  
Hüsnuñ naqşında ‘aciz Mānī-i naqqāş-ı Çin  
Var ise sensin bugün cümle güzellerden güzün  
‘Aşıkun kalbinde ‘aşkun eyledün gāyet metin  
Saña kul olan olur dünyāda mülke serverin  
Görmemiş mişlün cihānda daği hergiz hürde-bin  
Hoş yaratmış sen muşavver hūbı Rabbü‘l-‘ālemīn  
Allāh Allāh bu ne hüsñ olur hezārān āferin

Günümüz Türkçesi:

Köyünün Ka‘be’si aşık için en yüksek cennettir. Sâfi bir su olan dudağın Kevser suyudur. Cebrail (as) senin kākülünde(ki) gül müdür yoksa sümbül müdür? Çinli meşhur nakkaş Mānî, senin güzelliğini nakşetmekte acizdir. Bugün bütün güzellerin içinde en güzel olan biri varsa o da sensin. Aşığının kalbine aşkıni gayet sağlam yerleştirdin. Sana kul olan dünyada mülkün yöneticisi olur. (Şu) cihanda senin benzerini en müdakkik kişi bile görmemiştir. Âlemlerin rabbi olan Allah sen güzel sevgiliyi (çok) hoş yaratmıştır. Allah Allah! Bu ne güzellik, binlerce aferin!

#### II

Gün gibi rüşen cemālün şem‘-i hāverden laţif  
Çavs-i bedr alnuñ daği şu mäh-ı enverden laţif  
Her gülün olmuş buhūr-ı ‘ūd-ı micmerden laţif  
Zülfünün her ‘uqdesi bu çerh-i çenberden laţif  
Çāmetün naħli olupdur rāst-ı ‘ar‘ardan laţif  
‘Ārız-ı renginün olmuş verd-i aħmerden laţif  
Söze gelse leblerün senbüse-i terden laţif  
Ka‘be-i küyuñ nigārā hacc-ı ekberden laţif  
Görmedüm ‘ālemde hīç sen deñlü dilberden laţif  
Allāh Allāh bu ne hüsñ olur hezārān āferin

Günümüz Türkçesi:

Gün gibi aydınlık yüzün doğunun mumundan (güneş) latiftir. Kavisli bir ay olan (hilal) alnın dahi şu parlak aydan latiftir. (Senin) her gülün, buhurandaki öd ağacı kokusundan daha latiftir. Saçının her düğümü bu yuvarlak dünyadan daha latiftir. Boyunun fidanı, dosdoğru (olan) ar‘ar (ağacın)dan (bile



daha) latiftir. Parlak renkli yanağın kırmızı gülden latiftir. Dudakların konuşmaya başla(dığında) taze senbuse (tatlısından) daha latiftir. Ey resim gibi güzel sevgili! Köyünün Ka'be'si hacc-ı ekberden latiftir. Âlemde senin gibi güzelden daha latif (kimse) görmedim. Allah Allah! Bu ne güzellik, binlerce aferin!

### III

Ebr-i zülfüñ gün yüzüñde perdedâr olmuşdurur  
 Anuñiçün 'aql ü fikrim tārūmār olmuşdurur  
 Şāhbāz-ı zülfüñe göñlüm şikār olmuşdurur  
 Dāğ-ı mührüñden bu sīnem lālezār olmuşdurur  
 Nārınuñ zaħmı göñülde yādigār olmuşdurur  
 Gün gibi rüşen cemālūñ tābdār olmuşdurur  
 Kāmetüñden serv utanup şermsār olmuşdurur  
 Sen gibi ğonce yüzi gül āşikār olmuşdurur  
 Gülşen-i hüsñüñde bülbüller hezār olmuşdurur  
 Allāh Allāh bu ne hüsñ olur hezārān āferīn

Günümüz Türkçesi:

Saçının bulutu gün (gibi parlak) yüzünde perdedar olmuştur. Onun için aklım ve fikrim darmadağın olmuştur. Gönlüm, saçının doğanına av olmuştur. Bu göğsüm mührünün yaralarından (dolayı) lale bahçesine dönmüştür. Ateşinin yaraları gönlümde yadigâr olmuştur. Gün gibi aydınlık yüzün (gönlümde) parlamaya başlamıştır. Servi (ağacı senin) endamının güzelliğinden utanıp mahcup olmuştur. Sen(in) gibi gonca, yüzü gül ortaya çık(tığında) güzellik gülşeninde bülbüller bin(lerce) çoğalmıştır. Allah Allah! Bu ne güzellik, binlerce aferin!

### IV

Gün gibi ol meh kıbāsın zerle hep zerrīn ider  
 İşigini ol şehūñ her gice meh bālīn ider  
 'Ālemi rüşen-i mehtāb-ile hūş tezyīn ider  
 Mūjesi başduğı yeri māh[i]le pervīn ider  
 Kāfirī zülfine çeşmi dīn için telkīn ider  
 'Āşıkuñ kalbine dā'im ğamzesin ta'yīn ider  
 Bendesinden 'ār idüp bilsem niçün taqrīn ider  
 'Āb-ı vaşluñ bu dil-i sūzānımı teskīn ider  
 Kebk-vāri şalınaldan halk saña taḥsīn ider  
 Allāh Allāh bu ne hüsñ olur hezārān āferīn

Günümüz Türkçesi:

O ay (gibi güzel sevgili) elbisesini -tıpkı gün gibi- altınla süsler. Ay, o sevgilinin eşigini her gece (kendine) yastık eder. Âlemi, ayın parlaklığı ile güzelce süsler. Kirpiği bastığı yeri Ay ile Pervin eder. (Onun) gözü, kafirî (karanlıklar içinde kalmış) saçına din için (Müslüman olması için) telkinde bulunur (Saçının kâfirine şeklinde çevirmek de mümkündür). Gamzesini, aşğının kalbine sürekli yönlendirir. (Ben) kulundan utanıp bilsem neden (başkalarını?) yakınlaştırır. Kavuşma suyun, bu yanan gönlümü

sakinleştirir. (Sen) keklük gibi salınarak yürüdüğünden beri insanlar seni övmektedir. Allah Allah! Bu ne güzellik, binlerce aferin!

## V

Ebr-i zülfüñ gün yüziñe eyleme ey mäh niķāb  
Zilleti ref' eyle gitsün aradan tā kim hiçāb  
Müşteridür gün yüzüñden nūr uğurlar mäh-tāb  
Her seher bendeñ gibi ķapuñ dolanur āfitāb  
Ben ķuluñdan eyleme luķf eyle řāhım ictināb  
Қollaruñ sensiz ne mümkin olmaya 'ālī-cenāb  
'Āşık olmuşdur saña dünyāda cümle şeyh u řāb  
Bunu dir **Ken'ānī-yi Bī-çāre** vaşfuñdan cevāb  
Sözi ķatm idüp didi *yā leytenī küntü türāb*<sup>6</sup>  
Allāh Allāh bu ne ķüsñ olur hezārān āferīn

Günümüz Türkçesi:

Ey ay! (yüzlü sevgili), saçının bulutunu aydınlık yüzüne örtü eyleme. Hakirliği gider ki aradaki perdeler ortadan kalksın. Mehtap (senin) parlak yüzünden nur almak isteyen müşteridir. Güneş, her sabah kölen gibi kapını dolanır. Ey řāhım! Lütfeyle, ben kulundan uzak durma. Kullarının sensiz haysiyet sahibi olabilmesi ne mümkün! Dünyadaki bütün genç ve yaşlılar sana âşık olmuşlardır. Biçare Kenan senin özelliklerin(i anlatabilmek) için bunları söylemiştir. (Kenan), sözü sonlandırıp "keşke toprak olsaydım" dedi. Allah Allah! Bu ne güzellik, binlerce aferin!

## Sonuç

Klasik Türk edebiyatının önemli bir kaynağı olan mecmuaların değeri son zamanlarda daha da anlaşılmiş ve mecmuaların tasnifi, günümüz alfabesine aktarılması ve incelenmesi üzerine birçok proje geliştirilmiş, makale yazılmış, yüksek lisans ve doktora seviyesinde tezler hazırlanmıştır. Bu önemli eserlerden biri olan Ali Emiri Efendi Koleksiyonu Manzum 234 numarada bulunan mecmuada edebiyat tarihlerinde adı geçmeyen birden fazla şair ve günümüze kadar tespit edilmemiş manzumeler bulunmaktadır.

Mezkûr mecmuada bir muaşşeri ile yer alan Kenânî-yi Bî-Çāre, yapılan incelemeler sonucu hiçbir kaynakta tespit edilememiş bir şairdir. Şairin kaleme aldığı manzume incelendiğinde aruzda zaman zaman kusurlar yaptığı fakat teşbih, teşhis, istiare, tezat, telmih, mübalağa gibi sanatları başarıyla kullandığı görülmüştür. Bunun yanı sıra klasik Türk edebiyatındaki kalıplaşmış sevgili tasvirlerinin başarıyla kullanılması, şairin klasik şiire hâkim biri olduğunu ve başka şiirlerinin de olabileceği izlenimini oluşturmuştur. İlahi bir sevgi ile yazıldığı anlaşılan naat türündeki mütekerrir muaşşerden hareketle şairin dini duyguları baskın bir kişiliğe sahip olduğunu söylemek kısmen mümkündür. Her ne kadar bir şiirden hareketle şairin kişiliği hakkında yorum yapmak mümkün olmasa da son bendde yer alan "keşke toprak olsaydım" mealindeki ayetten hareketle şairin ölümü talep eden, dünyadan el etek çekmiş, belki ileri yaşlarda bu şiiri kaleme almış biri olabileceğini söylemek mümkündür.

<sup>6</sup> "Keşke toprak olsaydım." Nebe suresi 40. ayetten alınmıştır. Ayetin tamamı şu mealde: Şüphesiz biz sizi, kişinin önceden elleriyle yaptıklarına bakacağı ve inkârcının, "Keşke toprak olaydım!" diyeceği günde gerçekleşecek olan yakın bir azaba karşı uyardık (Diyanet İşleri Başkanlığı Kur'an-ı Kerim Türkçe Meali).

## Kaynakça

- Aydemir, Yaşar (2007), "Metin Neşrinde Mecmuaların Rolü ve Karşılaşılan Problemler", *Turkish Studies*, 2/3, 122-137.
- Ayverdi, İlhan (2011), *-Kubbealtı Lügati- Misalli Büyük Türkçe Sözlük*, İstanbul: Kubbealtı Yayınları.
- Bursalı Mehmed Tahir (2016), *Osmanlı Müellifleri*, Haz. Yekta Saraç, Ankara: Türkiye Bilimler Akademisi Yayınları.
- Çetin, Altan (2006), "Memluk Devletinde Yemek Kültürüne Genel Bir Bakış", *Millî Folklor*, 18/72, 107-117.
- Çukurlu, Talip (2022), "İstanbul Millet Kütüphanesi Ali Emiri Koleksiyonu 34 Ae Manzum 234 Numaralı Şiir Mecmuasının Mestap'a Göre Tasnifi", *Academic Social Resources Journal*, 7/35, 321-342.
- Devellioğlu, Ferit (2004). *Osmanlıca Türkçe Ansiklopedik Lügat*, Ankara: Aydın Kitabevi.
- Ekinci, Ramazan (2019), "Nazım Şekilleri", *Eski Türk Edebiyatı Teorik Bilgiler*, Ed. Özer Şenödeyici, Çorum: Kut Yayınları.
- Gürbüz, Mehmet, "Şiir Mecmuaları Üzerine Bir Tasnif Denemesi", *Eski Türk Edebiyatı Çalışmaları VII - Mecmûa: Osmanlı Edebiyatının Kırkambarı*, hzl. Hatice Aynur, Müjgân Çakır, Hanife Koncu, Selim S. Kuru, Ali Emre Özyıldırım, Turkuaz Yay., İstanbul 2012, s. 97-113.
- İnal, İbnü'l-Emin Mahmud Kemal (2000), *Son Asır Türk Şairleri* 4 cilt, Haz. M. Kayahan Özgül, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları.
- İpekten, Haluk (2005), *Eski Türk Edebiyatı Nazım Şekilleri ve Aruz*, İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Köksal, Mehmet Fatih (2018), "Yazma Mecmualara Dair Yeni Bir Tasnif Denemesi", *2. Uluslararası Avrasya Sosyal Bilimler Kongresi (4-7 Nisan 2018) Bildiri Tam Metinleri Kongre E-Kitabı*, ed. Kadir Ulusoy, Antalya 2018, s. 87-92, [http://www.icoess.com/Content\\_Files/Content/indirilecek%20dosyalar/ICOESS%202018%20Tam%20metin%20bildiri%20kitabı%20isbn.pdf](http://www.icoess.com/Content_Files/Content/indirilecek%20dosyalar/ICOESS%202018%20Tam%20metin%20bildiri%20kitabı%20isbn.pdf), Erişim Tarihi: 04.06.2022.
- Kurnaz, Cemal ve Çeltik, Halil (2010), *Divan Şiiri Şekil Bilgisi*, Ankara: H Yayınları.
- Kurtbilal, Niyar (2019), "1944 Sürgünü Sonrası Özbek Türkçesinden Kırım Tatar Türkçesine Geçen Kelimeler Üzerine Bir İnceleme", *Türk Dünyası*, 47, 195-227.
- Kut, Günay, "Mecmua", *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, C. 6, Dergâh Yay., İstanbul 1986, s. 170-172.
- Levend, Ağâh Sırrı (2014). *Türk Edebiyatı Tarihi*, İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Mecmûa-i Eş'âr*, Millet Kütüphanesi Ali Emiri Efendi Koleksiyonu 34 AE Mnz 234.
- Mehmed Süreyya (1996), *Sicill-i Osmanî*, 6 cilt, Haz. Seyit Ali Kahraman, İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Muallim Nâcî (2009), *Lügat-i Nâcî*, Haz. Ahmet Kartal, Ankara: TDK Yayınları.
- Öğüt, Salim, "Hacla İlgili Fıkhi Hükümler", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. 14, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 1996, s. 389-397.
- Özkan, Ömer (2005), "Divan Şiirinde Sosyal Hayat", (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Ankara.
- Pakalın, Mehmed Zeki (2008), *Sicill-i Osmanî Zeyli*, 18 cilt, Haz. Komisyon, Ankara: Türk Tarih Kurumu Başkanlığı Yayınları.
- Pala, İskender (2005), *Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü*, İstanbul: Kapı Yayınları.
- Saral, Gizem (2017), "16. Yüzyıl Divanlarında Mutfak Kültürü", *Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi*.
- Tuman, Mehmet Nail (2001), *Tuhfe-i Nâilî Divan Şairlerinin Muhtasar Biyografileri* 2 cilt, Haz. Cemal Kurnaz ve Mustafa Tatçı, Ankara: Bizim Büro Yayınları.
- Uzun, Mustafa (2003). "Mecmua", *TDV İslam Ansiklopedisi*, C. 33, 270-274.
- Yerasimos, Stefanos (2002), *Sultan Sofraları (15. ve 16. Yüzyılda Osmanlı Saray Mutfağı)*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

<http://teis.yesevi.edu.tr/>

<http://www.bilimtarihi.org/eski/015.htm>

<https://ekitap.ktb.gov.tr/>

<https://mecmualar.tr.gg/>

<https://mestap.com/>

Ek: Manzumenin Yazma Metni: Millet Kütüphanesi 34 AE Mnz 234

